

« zurück blättern vor »

RACHUNEK subst. m., ab 1490; auch *rachung*, *rachunk*. **1)** ‘Rechnen, arithmetische Berechnung’ – ‘obliczanie, obliczenie za pomocą działań arytmetycznych’: 1490 Erz 84, STP *Ratiocinati[nati]o rachvnek vel račovanye*. o 1532 BartBydg 32b, SPXVI *Compotus, numeratio, rachvnek, rachovanye*. o 1534 FalZioł V 49v, SPXVI [*w znaku Bliźniąt*] *Rachunk dobrze czynic*. o 1549 RejKup Fv, SPXVI *Bo snać bys miał tyfząc ktemu Lyath / Lyczby / rachunku swemu Snać bys iefcze niemiał dofyć*. o (1621) 1643 CN *Ráchunki które oddáią ci / co złożyli vrząd / spráwowanie się vrzędu złożonego*. o (1622) 1959–1963 Mięsopest, LEWAŃSKI IV 63 *Dobry rachmistrz. Bawej, jakoć liczysz! / Nieglupi w swym rachunku, nieźle sobie życzy*. o 1765–1784 Mon. 70 834, L *Tak bez porachunku umierać mi przyydzie, Ponieważ czas ftracony w rachunek nie idzie*. o 1781 Jakub III, MAY *różniczkowy rachunek – calculus differentialis*. o 1834 PT V 572-3, SJAM *Nie tak jak modni wieku twojego panicze, / Żyjący bez rachunku*. o 1900 Kosiak.Rick II 155, DOR *Ile lat miałeś, jak ci matka umarła? – A bo ja wiem? Straciłem zupełnie rachunek. Ale mały byłem, zupełnie mały*. o (1912) 1928 Żer.Rzeka 162, DOR *Dokładne zliczenie tej sumy przekraczało jego znajomość rachunku*. – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. **2)** ‘in Zahlen ausgedrückter Vermögensstand als Ergebnis finanzieller Operationen, Aufzeichnungen von Ausgaben und Einnahmen’ – ‘wyrażany w liczbach stan majątku lub kapitału jako rezultat obrotów finansowych, zapisy wpływów i wydatków’: 1594 SarnStat 374, SPXVI *aby powrozy tyczáné nie ináčéy były poczytáné w ráchunku / iedno koždy po ośmi fkótów*. o (†1849) 1949 Słow.Książę 400, DOR *Dobry nam zdajesz rachunek z opieki (...) – Póki żył, każdy frasunek podzieliłem z nim i nędzę*. o (†1912) 1948–1952 Prus.Now.II 34, DOR *Jeszcze dwie butelki na mój rachunek! – zawołał w przelocie do dyspozytora*. o 1950 Hleb.Księgow. 29, DOR *Rachunek ma formę dwustronnej lub jednostronnej karty, na której w porządku chronologicznym ewidencjonuje się wszystkie przychody i rozchody, obciążenia i uznania oraz koszty i zyski*. – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. **3)** ‘Rechtfertigung, Rechenschaftsbericht’ – ‘zдание sprawy z czegoś, wytłumaczenie się’: (1607) 1608 Groch.W. 394, L *Z każdej sprawy, myśli, mowy, Czynień rachunek surowy*. o 1674–1684 Szem.Sum. 119 *Tobie rachunek z tego dawać muszę*. o (†1685) 1886 Markowicz, KUBALA 292 *Po kilku dniach rozwagi odprawiliśmy rachunek i kontrakt podarli*. o 1736 Testam. 178 *tudzież Przenajświętszej Maryi Pannie oddaję w opiekę [...] aby mnie swoją intercesją i przyczyną przed majestatem Boskim przy ścisłym rachunku sumienia mego raczyli wspomóc*. o 1778 Kras.Pod. 2 23, L *Komissarz objeżdża dobra dla słuchania rachunków ekonomów*,

podftarościch. ○ 1823 D₄ 250-1, SJAM *Za twe na ziemi jakieżkolwiek grzechy, / Przyjmie w rachunku Bóg na tamtym świecie!* ○ [LBel.] 1911 Strug Ojc. 240, DOR *Czynił (...) rachunek swojego życia, bo wiedział, że umiera.* – CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. **4**) ‘summarische Aufstellung des geschuldeten Betrages für eine Ware oder Dienstleistung, die vom Verkäufer oder Erbringer der Dienstleistung ausgestellt wird’ – ‘podsumowany spis należności za towar lub usługi, wystawiany przez sprzedawcę lub wykonawcę usług, należność do zapłacenia’: (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 288 *Lecz, skoro karczmarz przyjdzie z karbem do rachunku, / Siano i owies szwytek, nie wypito trunku, / Powie, że, niż pożytku, więcej w karczmie smrodu, / Ze nipocz nie wstępują goście, procz wychodu.* ○ (1905) 1925 Krzywosz.Rusał. 103, DOR *Regularnie płacił rachunki w hotelu i u krawca.* ○ 1949 Pos.Org. 91, DOR *Rachunek został wystawiony celem zainkasowania należności za sprzedany towar.* – SWIL, SW, DOR. **5**) pl. ‘Arithmetik (als Schulfach)’ – ‘arytmetyka (jako przedmiot nauczania w szkole)’: 1952 Świerszcz. 29, DOR *Stopnie Michasia są bardzo mizerne. Z rachunków nawet dwójkę na półrocze otrzymał.* – SWIL, SW, DOR. ◇ **Var:** *rachunek* subst. m., 1490 Erz 84, STP – STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *rachung* subst. m., [hapax] 1532 BartBydg, SPXVI – nur SPXVI; *rachunk* subst. m., [hapax] 1534 FaZioł V 49v, SPXVI – SPXVI, SW (stp.). ◇ **Etym:** **1)** mhd. *rechnunge* subst. f., ‘Berechnung; Abrechnung; Rechenschaft’, LEX, nur für Inh. 1, 2, 3. **2)** nhd. *Rechnung* subst. f., ‘Handlung und Ergebnis des Rechnens; im Handel Aufzählung und Gegenüberstellung von empfangenem und gegebenem Geld und Waren; verantwortliche Darlegung einer geführten Verwaltung; Rechenschaft; Verzeichnis von etw. Geliefertem oder Geleistetem mit Preisangabe; schulmäßige Ausübung des Rechnens’, GRI. ◇ **Konk:** *kalkulacja* subst. f., bel. seit 1565, SPXVI, zuerst geb. L; *poczest* subst. m., bel. seit 1540, CERVUS, zuerst geb. MAČZ. ◇ **Der:** *rachunkowy* adj., 1564 MAČZ 347c, zuerst geb. MAČZ; *rachunkarz* subst. m., [hapax] 1769–1777 Zab. 7 126, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2; *porachunek* subst. m., [hapax] 1765–1784 Mon. 70 834, L s.v. *rachunek*, zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2, 4; *rachunczek* subst. m., 1775–1806 Teat. 16b 17, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 4; *rozrachunek* subst. m., 1791–1792 Gaz.Nar. 2 3, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2, 4; *obrachunek* subst. m., (1882) 1951 Bliz.Rozb. 190, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1, 2, 4; *rachunkowy* subst. m., ‘Rechnungsführer, Buchhalter’, †1887 Krasz., Sw, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1, 2. ♠ Bei *rachunek* ist die tschechische Vermittlung aus dem gleichen Grund unwahrscheinlich, wie bei †*rachować*. Vielleicht handelt es sich auch hier um einen noch wenig verbreiteten Terminus technicus, vgl. Cervus 1540 und später *pocztu wydawanie; poczeth* und erst 1607: *Ráchunek*. Vgl. †*rachować*.